

ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Систематизовано та уточнено вікові та кваліфікаційні ознаки ідентифікації молоді як особливої категорії економічно активного населення. Виокремлено фактори ефективної зайнятості молоді.

Систематизировано и уточнено возрастные и квалификационные признаки идентификации молодежи как особенной категории экономически активного населения. Выделено факторы эффективной занятости молодежи.

This paper systematically and specified age and qualifications signs identifying youth as a special category of the economically active population. Author determined to effective youth employment.

Ключові слова. Молодь, ринок праці, молодіжний ринок праці, зайнятість, ефективна зайнятість, продуктивність праці, фактори зайнятості.

Ключевые слова. Молодежь, рынок труда, молодёжный рынок труда, занятость, эффективная занятость, продуктивность труда, факторы занятости.

Key words. Youth, labor market, youth labor market, employment, effective employment, productivity, employment factors

Вступ. На фоні зростання макроекономічних індикаторів в національній економіці протягом останніх десятиліть відбулись кризові явища, що носять системний характер. У нестабільних умовах державна політика зайнятості населення неспроможна адаптуватись до вирішення низки проблем, що виникли на вітчизняному ринку праці, створюючи додаткові перешкоди на шляху розвитку національної економіки. Як наслідок, спостерігається нераціональний розподіл зайнятих за регіонами, сферами економічної діяльності, професійно-кваліфікаційними рівнями, невідповідність між обсягами підготовки фахівців та реальними потребами національної економіки, неефективно використовується трудовий потенціал, не вирішуються проблеми зайнятості окремих груп населення. Загострення цих складних проблем особливо відбивається на молодіжному сегменті ринку праці, оскільки молодь відноситься до найуразливішої категорії серед усього населення, бо в переважній більшості вона ще не має навіть мінімальних заощаджень, незабезпечена житлом та іншими матеріальними благами. За таких умов державна молодіжна політика має зосередити увагу на розробці та реалізації організаційно-економічного механізму ефективної зайнятості молоді, як одного з елементів трансформації інституту зайнятості населення країни.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблеми пов'язані з ринком праці, забезпеченням ефективної зайнятості населення, привертають увагу багатьох українських учених. Зокрема, в роботах С.І. Бандура, А.М. Колота, Е.М. Лібанової досліджуються питання сучасного стану зайнятості і безробіття, шляхи формування людського капіталу і ефективної соціально-економічної політики в умовах глобалізації та інтеграції України у світову економічну систему. Серед вітчизняних учених проблемами забезпечення ефективної зайнятості молоді займалися І.К. Бондар, О.О. Грішнова, М.І. Долішній, Л.С. Лісогор, Г.Г. Михальченко, В.В. Онікієнко, І.Л. Петрова, І.В. Шубала та ін.

Незважаючи на проведені дослідження, проблема забезпечення ефективної зайнятості залишається недостатньо вивченою. Нині на різних рівнях управління проводяться аналітичні дослідження, розробляються концепції та програми зайнятості населення, проте через відсутність належного інституціонального, організаційного, методичного та фінансового забезпечення вони не досягають поставлених цілей. Тому виникає необхідність проведення комплексної оцінки та обґрунтування пріоритетних напрямів забезпечення ефективної зайнятості молоді в сучасних умовах, а також виявлення основних факторів впливу на неї.

Постановка завдання. Актуальність дослідження молодіжного сегменту ринку праці в умовах кризової економіки визначається як практичними завданнями реформування, так і

вимогами теорії, що потребує уточнення методологічного інструментарію, узгодження позицій та визначення сутності молодіжного сегменту ринку праці. Очевидна необхідність застосування комплексного підходу до розробки єдиного узгодженого механізму регулювання молодіжного сегменту ринку праці задля досягнення ефективної зайнятості.

Результати дослідження. У сфері зайнятості важливе значення має поділ населення за соціально-демографічними ознаками. Сукупність соціально-демографічних характеристик населення визначає місце окремих поколінь у функціонуванні трудового потенціалу і значною мірою впливає на розвиток продуктивних сил суспільства, їх відтворення, економічне навантаження на населення працездатного віку, продуктивність суспільної праці. Тому розглядати зайнятість у практичному аспекті без урахування питомої ваги різних соціально-демографічних груп населення не доцільно.

В економічній сфері молодіжний вік визначається як період професійного самовизначення, отримання спеціальності, оволодіння професійною діяльністю на певному рівні кваліфікації. Причому для різних соціально-професійних груп верхня межа цього періоду буде різною. Найнижчий він у робітничих спеціальностях. Для фахівців з вищою освітою вона визначається не лише отриманням диплома, але й певним періодом становлення повноцінного спеціаліста вищої кваліфікації. У сфері науки межа молодіжного віку досягає досить високого рівня, оскільки в Україні до 35 років науковий співробітник вважається молодим ученим.

Об'єктивною є думка, що молодь, має кращі фізичні й прогресивні інтелектуальні здібності, може виробляти матеріальні блага та надавати послуги з більшою продуктивністю, ніж на це спроможні представники інших вікових груп. Зміна вікових меж молоді відображена й у вітчизняному законодавстві. Так, з 2004 року молоддю в Україні визнано людей віком від 14 до 35 років [4]. До ухвалення відповідного законопроекту Верховною Радою України молоддю вважали людей віком 14–28 років [5]. В майбутньому вік молоді буде знову змінено і становитиме до 28 років, що передбачено в «Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» [6].

В Україні протягом останніх десятиліть держава і громадськість «забули» про те, що молодь — це майбутнє будь-якої країни. І від того якою є молодь, які моральні норми й цінності вона засвоїть, залежить не тільки майбутнє суспільства, а й сама перспектива існування України як незалежної держави. В Україні в останні роки триває тенденція зниження питомої ваги молоді по відношенню до всього населення і на початку 2014 року цей відсоток склав 30,9 (рис. 1).

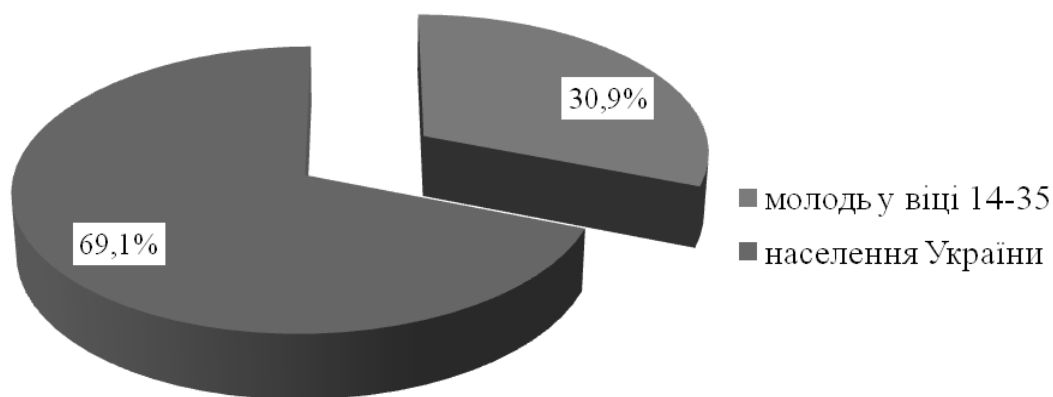

Рис. 1. Питома вага осіб у віці 14–35 років у загальній чисельності постійного населення в Україні, станом на 1 січня 2014 року*

* Складено за [7]

Молодість — це вирішальний період життя людини на шляху досягнення продуктивної і ефективної зайнятості. В свою чергу, зайнятість належить до найважливіших характеристик використання трудового потенціалу. Основою зайнятості є, з одного боку населення, а з другого — матеріальні умови, тобто засоби виробництва. Зайнятість виражає систему соціально-економічних відносин, які склалися внаслідок суспільного поділу праці в різних сферах суспільної діяльності, пов'язаних з поєднанням працездатного населення із засобами виробництва на основі попиту і пропозиції робочої сили [2].

Структура зайнятості характеризує розподіл працівників за сферами і галузями національної економіки, а також за професійно-кваліфікаційним рівнем.

Основною проблемою зайнятості як соціально-економічного процесу є визначення її раціональної структури, тобто передусім, раціональних пропорцій зайнятості, які забезпечують найбільш ефективний розвиток усіх ланок національної економіки в оптимальних для цього етапу пропорціях ринкових перетворень. Це можливо лише при добре налагодженому механізмі регулювання зайнятостю як у масштабі країни в цілому, так і на рівні окремих регіонів; як на рівні окремих регіонів так і сфер людської діяльності, так і на рівні господарських одиниць. Для цього необхідно виявляти фактори, які впливають на структуру зайнятості, методи впливу на ці фактори, а також критерії ефективної зайнятості, відповідно до яких слід здійснювати вплив.

Оскільки зайнятість характеризує структуру трудових ресурсів і структуру національної економіки, то до факторів, які впливають на зайнятість, належать усі фактори, які впливають і на розвиток національної економіки, і на трудові ресурси. Різні вчені виділяють різноманітні фактори, так як: демографічні, соціальні, економічні, юридичні, політичні, правові, політико-правові, адміністративні, організаційно-адміністративні, технологічні, техніко-технологічні, психологічні, духовно-психологічні, етноісторичні, соціокультурні, культурно-побутові, медичні, екологічні, культурні традиції, глобалізаційні [1, 2, 10, 11].

На думку автора, в сучасних умовах на молодіжний сегмент ринку праці найбільший вплив здійснюють політичні, демографічні, економічні, соціальні, та організаційні фактори. Вони є неоднорідними і впливають з різною силою і спрямуванням.

Зазначені фактори є зовнішніми щодо людини, існують часто незалежно від її свідомості і волі. Керувати ними суспільство може безпосередньо, формуючи в рамках національної економіки визначену за кількісною і якісною структурою сферу прикладання праці.

Запропонована класифікація дозволяє виявити і проаналізувати основні тенденції формування ефективної зайнятості молоді (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація факторів зайнятості молоді

Визначення сутності зайнятості та факторів впливу дозволяє конкретизувати елементи механізму регулювання зайнятості та ринку праці. Так, ефективна зайнятість є складним поняттям і передбачає використання персоналу з мінімальними втратами робочого часу, коли досягається найбільш економічний результат. Під ефективною зайнятстю молоді слід розуміти такий стан ринку праці, коли досягається збалансованість інтересів молодих фахівців, роботодавців та держави. За таких умов економіка досягає максимальних результатів соціально-економічного розвитку при найменших питомих витратах ресурсів із забезпеченням рівномірного та пропорційного територіального, міжгалузевого та професійно-кваліфікаційного підходу.

В реальній економіці, навіть, високо розвинуті країни світу не досягають балансу інтересів між різними заінтересованими сторонами, оскільки на зайнятість населення впливають різноманітні фактори. Тому державна політика у цій сфері повинна бути спрямована не лише на забезпечення зайнятості, а й на стимулювання ефективної зайнятості.

Завдання з розвитку ринкової системи в Україні вимагає активного формування ринку праці і забезпечення високого рівня зайнятості найбільш активної частини населення — молоді (табл. 1).

Таблиця 1

РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ ВІДНОСНО ЗАГАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ В 2008-2012 РР., (%)*

Роки	Економічно активне населення у віці 15-70 років	у тому числі за віковими групами (років)		
		15-24	25-29	30-34
2001	62,3	40,1	84,7	87,5
2008	63,3	43,2	82,2	85,0
2010	63,7	40,5	79,9	83,4
2011	64,3	41,7	79,7	83,0
2012	64,6	40,7	81,5	83,3
2013	65,0	39,3	80,8	85,2

* Складено за [9]

Проблема молодіжної зайнятості має об'єктивний характер. В умовах вільної конкуренції на ринку праці через відсутність необхідного досвіду роботи та й просто життєвого досвіду молода особа часто не може на рівних конкурувати з досвідченими фахівцями. Поряд з нею на ринку праці активно діють представники інших вікових груп економічно активного населення (рис. 3).

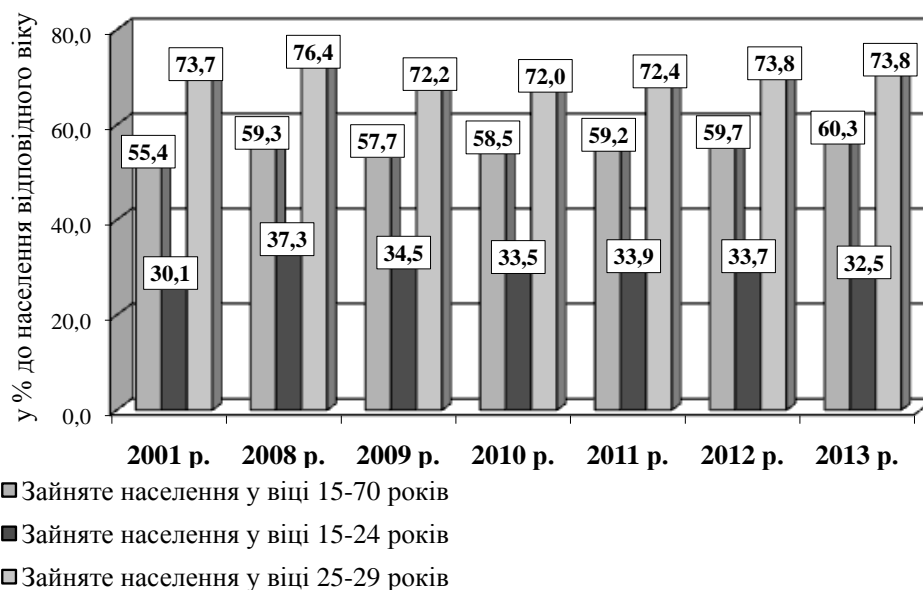

Рис. 3. Рівень зайнятості економічно активного населення за 2001 р. та 2008—2013 рр. [8]

Найбільший рівень зайнятості спостерігається серед осіб у віці 25-29 років. У межах досліджуваного періоду мала місце різноспрямованість тенденцій зайнятості серед молоді. Так, після максимально високого різня зайнятості у 2008 році до 2010 року спостерігається повільне, але неухильне зниження даного показника. Ймовірно, це було пов'язано із загальною проблемною ситуацією на ринку праці України, незадовільною заробітною платою та небажанням частини молоді працювати у таких умовах. З 2011 по 2013 рр. рівень зайнятості в цій віковій групі почав зростати.

Низький рівень зайнятості серед осіб віком 15-24 роки обумовлений тим, що молодь у такому віці навчається та не має стійких конкурентних переваг на ринку праці. При цьому, за

даними Державної служби зайнятості України у 2013 році серед осіб віком 15-24 роки рівень безробіття був нижчим, ніж у середньому по країнах Євросоюзу, де він становив 23,2 %.

Динаміка рівня молодіжної зайнятості безпосередньо пов'язана з особливостями демографічної ситуації. Так, протягом найближчого десятиліття в Україні чисельність тих, хто вступає до працездатного віку, буде меншою за чисельність осіб, які виходять із нього, що в цілому формує ситуацію, сприятливу для забезпечення високого рівня зайнятості молоді [3].

Отже, серед факторів, які необхідно враховувати при формуванні молодіжної політики зайнятості, важливу роль грають структурні зміни. Передбачувані зрушення в політичному, економічному і соціальному житті суспільства повинні бути направлені на зайнятість й спрямовані на підвищення її ефективності. Однак за останні десять років галузева структура зайнятості перетерпіла лише незначні зміни і потребує подальшого наукового вивчення з метою оптимізації основних параметрів молодіжного сегменту ринку праці.

Висновки. Однією з найбільш важливих особливостей економічної трансформації має стати принципово нове ставлення до місця і ролі молоді в ринкових перетвореннях. Йдеться про державне регулювання молодіжної зайнятості, яке треба спрямувати на досягнення таких параметрів ринку праці, які сприяли б економічному зростанню, ефективності та оптимальності економіки, зменшенню чисельності безробітних. У той же час необхідно, щоб методи політики молодіжної зайнятості погоджувалися з цілями та змістом перетворень в економіці. Для цього потрібні якісно нові підходи до процесів професійно-кваліфікаційного зростання з урахуванням здібностей, нахилів та інтересів молодих людей відповідно до потреб ринкових перетворень. Формування молодіжного ринку праці треба насамперед починати з планування його основних параметрів, зміщуючи акцент на планування якості, тобто рівня кваліфікації. Так це робиться в індустріально розвинених країнах, де застосовується науково-прогностичний підхід до планово-випереджувальної підготовки робітників, фахівців нового економічного бачення. Це планування буде тим якіснішим, чим адекватнішою інтересам людини праці буде соціальна і професійна орієнтація, глибші загальноосвітні і спеціальні знання.

Таким чином, очевидно, що дослідження факторів формування зайнятості молоді має виняткове значення для розробки заходів щодо підвищення її ефективності як на національному, так і регіональному рівнях. Такий аналіз повинен здійснюватися на основі використання законів, закономірностей і принципів розвитку демографії, економіки праці, економічної науки для розробки в подальшому стратегічних програмних документів стосовно ефективного коригування розвитку системоутворюючих факторів.

Література

1. Ільч Л. Розвиток молодіжного ринку праці: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку / Л. Ільч // Україна: аспекти праці. — 2011. — № 8. — С. 12–14.
2. Коваль С. Соціально-економічні проблеми якості зайнятого населення на ринку праці України. / С. Коваль // Україна: аспекти праці. — 2011. — № 8. — С. 20–23.
3. Михальченко Г.Г. Сучасні тенденції формування та розвитку молодіжного сегменту ринку праці України / Г.Г. Михальченко // Соціально-трудові відносини: теорія та практика, 2013. — 20 с.
4. Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»: Закон України № 1659-IV від 23.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України від 16.07.2004. — 2004. — № 29. — (Офіц. вид.: Щотижневий нормат. бюл. укр. та рос. мовами / Верховна Рада України). — К.: Парламентське видавництво, 2004.
5. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України № 2998-ХІІ від 05.02.1993 р. // Відомості Верховної Ради України від 20.04.1993. — 1993. — № 16. — (Офіц. вид.: Щотижневий нормат. бюл. укр. та рос. мовами / Верховна Рада України). — К.: Парламентське видавництво, 1993.
6. [Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/532/2013). Указ Президента України від 27.09.2013 № 532/2013. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>

7. Питома вага осіб у віці 14–35 років у загальній чисельності постійного населення в Україні та регіонах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/13364>

8. Статистичний збірник «Ринок праці України — 2013». [Електронний ресурс]. — К.: Державна служба зайнятості Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>

9. Статистика праці [Електронний ресурс]. — К. : Державна служба статистики України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Шубала І.В. Стимулювання ефективної зайнятості молоді як необхідна умова процвітання України / І.В. Шубала // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. — 2011. — № 16 (170). — С. 194—197.

11. Сорокина Н.Ю., Нефедов Ю.Д. Исследование факторов, влияющих на уровень занятости трудовых ресурсов региона / Н.Ю. Сорокина, Ю.Д. Нефедов // [Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки](#). — 2008. — №2. — С. 40—46. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/factory-vliyayushchie-na-zanyatost-trudovyh-resursov-regiona>.

Стаття подана до редакції 12.04.2014р.